

Specifické poruchy učení – charakteristika, klasifikace, náprava, možnosti vzdělávání

SPU – charakteristika

- Různorodá skupina poruch, která se projevuje **obtížemi při nabývání základních vzdělávacích dovedností** – mluvení, čtení, psaní a počítání.
- Poruchy mají individuální charakter, mohou vznikat na podkladě dysfunkce CNS.
- Všechny příznaky SPU způsobují selhávání žáka ve školních výkonech a prolínají se do celého edukačního procesu → znemožňují mu přiměřeně reagovat, porozumět pokynům, plnit běžné úkoly a instrukce učitele.
- Týká se 2 – 4 % jedinců, u chlapců je výskyt **3x častější!!!**
- **Autoři:**
- **Matějček, Zelinková, Tymichová, Pokorná, Novák...**

SPU – klasifikace

- **Dyslexie**
- **Dysgrafie**
- **Dysortografie**
- **Dyskalkulie**
- **Dysmúzie**
- **Dyspinxie**
- **Dyspraxie**

Dyslexie

= *specifická porucha čtení, projevující se neschopností naučit se číst běžnými výukovými metodami.*

Porucha může postihnout:

- rychlost čtení, správnost čtení, porozumění čtenému textu!!!

Projevy:

- záměny tvarově podobných písmen,
- záměny akusticky podobných hlásek,
- obtíže ve sluchové diferenciaci a diskriminaci hlásek,
- neschopnost akustické a optické analýzy a syntézy slov,
- obtížné skládání hlásek a písmen do slabik,
- přidávání nebo vynechávání písmen, slabik, slov,
- domýšlení si textu, odhadování slov apod.

Dysgrafie

= „specifická porucha psaní, která postihuje grafickou stránku písemného projevu, tedy čitelnost a úpravu.“ (Zelinková, 2003, s. 42)

Projevy:

- obtíže při zapamatování tvarů písmen,
- obtíže při jejich napodobování,
- příliš velké či malé písmo,
- písmo často obtížně čitelné,
- nestejná velikostí grafémů,
- neschopnost udržet písmena na řádku,
- neupravený písemný projev apod.

Dysortografie

= „specifická porucha pravopisu, vyskytující se velice často ve spojení s dyslexií.“
(Bartoňová, 2006, s.147)

■**Projevy:**

■**specifické dysortografické chyby:**

- rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek,
- rozlišování slabik dy – di, ty – ti, ny – ni,
- rozlišování sykavek,
- vynechávání, přidávání, přesmykávání písmene, slabiky a nedodržování hranice slov v písmu;
- obtíže při osvojování gramatického učiva a při aplikaci gramatických jevů.**

Dyskalkulie

= *specifická porucha matematických schopností, porucha se týká zvládnutí základních početních výkonů.*

■**Typy:**

- praktognostická** (narušení mat. manipulace s předměty, nakreslenými symboly – přidávání, rozklad)
- verbální** (problémy při označování množství, počtu předmětů, operačních znaků, mat. úkolů),
- lexická** (neschop. číst číslice, čísla, operační symboly),
- grafická** (neschop. psát matematické znaky),
- operační** (porucha schop. provádět mat.operace),
- ideognostická** (porucha v chápání mat. pojmů a vztahu mezi nimi).

Dysmúzie

= *specifická porucha postihující schopnost vnímání a reprodukce hudby.*

■**Projevy:**

- obtíže v rozlišování tónů,
- dítě si nepamatuje melodii,
- dítě nerozlišuje a není schopno reprodukovat rytmus.

Dyspinxie

= *specifická porucha kreslení, která je charakteristická nízkou úrovní kresby.*

■**Projevy:**

- dítě zachází s tužkou neobratně, tvrdě,
- dítě nedokáže převést svou představu z trojrozměrného prostoru na dvojrozměrný papír,
- potíže s pochopením perspektivy.

Dyspraxie

= *specifická porucha obratnosti, schopnosti vykonávat složité úkony.*

- Může se projevit při běžných denních činnostech, tak ve vyučování.
- Tyto děti bývají: pomalé, nešikovné, neupravené, jejich výrobky nevzhledné.
- Obtíže se mohou projevit při psaní, v rámci jednotlivých výchov, v řeči.

Etiologie SPU

- lehká mozková dysfunkce (LMD) – 50 %,**
- dědičnost – 20 %,**

- **kombinace LMD a dědičnosti** – 15 %,
- **neurotická nebo nezjištěná etiologie** – 15 %.

SPU – náprava

Podpůrná opatření ve škole:

- Posadit dítě před „sebe“, doprostřed, ne na kraj.
- Vysvětlovat novou látku krátkými větami a jednoduchými slovy.
- Ujišťovat ho, že to dobře pochopilo, vštěpovat mu poslušnosti.
- Domluvit se na úkolech.
- Vyhnout se únavě, rychlému tempu...

Hodnocení a klasifikace:

- Vysvětlit ostatním rozdílný přístup.
- By mělo vycházet ze znalostí příznaků postižení.
- Je třeba **zvýraznit motivační složku hodnocení.**
- **Zažít pocit úspěchu!!!**
- **Hodnotit pouze jevy, které zvládl!!**
- **Upřednostňování slovního hodnocení.**
- Výkony hodnotit spravedlivě.

SPU – možnosti vzdělávání

Formy vzdělávání:

- individuální péče prováděná v rámci vyučování učitelem kmenové třídy,
- individuální péče prováděná učitelem, který je absolventem speciálního kurzu,
- **třídy** individuální péče při ZŠ,
- cestující učitel,
- **speciální třídy** pro děti s poruchami učení a chování,
- speciální školy pro děti s poruchami učení (**ZŠ pro žáky s SPU, ZŠ pro žáky se SPCH**),
- třídy při dětských psychiatrických léčebnách,
- individuální a skupinová péče v PPP, SPC.

Lehká mozková dysfunkce (LMD)

- **ADD** – syndrom deficitu pozornosti bez hyperaktivity
- **ADHD** – syndrom deficitu pozornosti s hyperaktivitou

Projevy (ADHD):

- hyperaktivita
- impulzivita,
- nepozornost...

Lehká mozková dysfunkce (LMD)

Nástroje učitelů dětí s ADHD:

- Uspořádejte lavice do „U“.
 - Komunikujte s rodiči dítěte.
 - Barevně označte předměty denních aktivit a materiály, které si má dítě zapamatovat.
 - Využijte různé materiály ke zlepšení pracovní paměti – hudba, fráze, pomůcky.
 - Poskytněte dítěti možnost pracovat u tabule.
 - Učte dítě, dělat si seznamy..
-

Surdopedie – vymezení oboru, charakteristika SP, etiologie, klasifikace, protetika, možnosti vzdělávání

Surdopedie

- lat. **surdus** = hluchý + řec. **paidea** = výchova
- „*Dílčí obor SP zabývající se výchovou a vzděláváním sluchově postižených.*“
- **1983** – vyděluje se z logopedie jako samostatná disciplína
- Prevence sluchových vad, tvorba a rozvoj komunikačních kompetencí, výchova a vzdělávání, příprava na povolání...

- **Předmět zájmu:** sluchově postižený jedinec:
- **Prelingválně SP** (*do 6 let Ž),
- **Postlingválně SP** (*po ukončení vývoje řeči).

Příčiny sluchových vad

Endogenní = vnitřní (50 – 75%)

- geneticky podmíněné

Exogenní = vnější (25 – 50%)

- **Prenatální období** (chřipka, spalničky, příušnice, zarděnky, RTG záření...)
- **Perinatální období** (vlásečnicové krvácení do labyrintu, komplikované porody, nízká porodní hmotnost – pod 1500g, nedonošenost...)
- **Postnatální období**
 - **biologické** (infekce, opakované záněty středo-uší...),
 - **fyzikální** (hlučné prostředí, stres),
 - **mechanické** (ucpání zvukovodu, perforace bubínku...).

Terminologie

- **Sluchová vada** = trvalý stav

x

- **Sluchová porucha** = dočasný stav

- sluchová porucha představuje řešitelný problém, může však vyústit i ve sluchovou vadu!!!

Klasifikace sluchových vad

- **Dle typu:**

Periferní

- **Převodní vady** (překážky po vnitřní ucho),
- **Percepční vady** (vnitřní ucho, sluchový nerv či mozková kůra),
- Smíšené vady.

Centrální

- postižen korový a podkorový systém sluchových drah, abnormální zpracovávání zvukového signálu v mozku.

Klasifikace sluchových vad

- **Dle stupně:**

- **Nedoslýchavost** (+ presbyakusis)
- **Hluchota**

- **praktická** (71 – 90 dB, zbytky sluchu)
- **totální** (více než 90 dB)
- **Ohluchlost** (x prelingvální hluchota)
- **Tinnitus** – nepříjemné pískání, hučení v uších.

Dvojí definice hluchoty

Audiologická definice

- „**neslyšící**“ – osoba se sluchovou ztrátou z medicínského hlediska.

Kulturní definice

- „**Neslyšící**“ s velkým N se cítí být příslušníky jazykové a kulturní menšiny, která užívá svůj vlastní jazyk (znakový jazyk) a má svou vlastní kulturu, zvyky..

Sluchová protetika

- Pomůcky usnadňující vnímání mluvené řeči **nedoslýchavým**:

- sluchadla,
- osobní zesilovače,
- indukční smyčky,
- pomůcky pro zesílení televize,
- pomůcky pro zesílený poslech telefonu.

- Pomůcky usnadňující vnímání mluvené řeči **neslyšícím**:

- kochleární implantáty,
- vibrotaktilní a elektronické pomůcky.

Sluchadla

= „*elektroakustické přístroje, které zesilují a modulují zesílené zvukové signály vedené do sluchového analyzátoru podle typu a stupně sluchové vady.*“

- přidělena audiologem na základě odborného audiologického vyšetření, typ a nastavení sluchadel doporučuje foniatr nebo odborný lékař (ORL).
- na zakoupení sluchadel částečně přispívá pojišťovna (75%, u dětí 100%).

Kochleární implantát

■= „*elektronické zařízení, které dráždí elektrickým proudem nervová zakončení sluchového nervu v hlemýždi (cochlea).*“

- Indikace v případě, že při používání sluchadla se nezjistí dostatečný rozvoj (sluch, řeč) a když nejsou poškozeny vláskové buňky.

Důsledky sluchových vad

■ **Oblast kognitivní:**

- zhoršená orientace v prostoru, ztráta zvukového pozadí, sluchové kontroly...

■ **Oblast sociální (vztah k okolí):**

- zhoršená komunikace až společenská izolace, odlišnější orientace v sociálních hodnotách, vnímání světa může být zjednodušené a zdeformované

■Oblast psychologická (osobnost):

■citová nevyrovnanost, labilita, citová oploštělost, neadekvátní reakce, vztek, agresivita, psychická zátěž

Komunikační formy SP

■Mluvená hlásková řeč

■Odezírání

■Psaná forma řeči

■Systémy manuální komunikace:

prstová abeceda

znakované jazyky

znakové jazyky

mimika,

gestikulace...

Znakovaná čeština x znakový jazyk

Znakový jazyk

■komunikační systém s vlastní gramatikou a lexikonem.

Znakovaná čeština

■vizuálně motorická forma dorozumívání odvozená od mluveného jazyka, je na mluveném jazyce závislá, každému slovu odpovídá jeden znak, vytvořena slyšícími.

Možnosti vzdělávání

■Integrace (individuální, skupinová)

■MŠ pro SP

■ZŠ pro SP

■SŠ pro SP:

■SOU pro SP,

■OU pro SP,

■praktická škola pro SP,

■Gymnázium pro SP,

■SOŠ pro SP.

Přístupy ke vzdělávání SP

Orální metoda

■orientace na rozvoj mluvené řeči, vzdělávání jejím prostřednictvím.

Metoda totální komunikace

■TK je praktická metoda komunikace využívající při vzdělávání všechny možné a dostupné formy komunikace.

Bilingvální metoda vzdělávání

■ve školách se jedná o paralelní používání znakového jazyka a mluveného hláskového jazyka majoritní společnosti převážně v jeho psané podobě.

Logopedie

vymezení oboru, postavení v systému věd, logoped, klinický logoped, logopedický asistent, komunikace,

narušená komunikační schopnost – vymezení, etiologie, klasifikace, charakteristika jednotlivých poruch

Logopedie

■ Mladý vědní i studijní obor, formoval se v 1. pol. 20. stol., neustále se rozvíjí a mění.

■ Logos – slovo + paidea – výchova (výchova řeči).

■ „Vědní obor interdisciplinárního charakteru, jehož předmětem jsou zákonitosti **vzniku, eliminování a prevence NKS.**“

■ **Předmětem zájmu: NKS u osob všech věkových kategorií!!!**

Logopedie – postavení v systému věd

■ v ČR tradičně součástí SP.

■ těsný vztah k **obecné pedagogice a ostatním oborům SP.**

■ zabývá se patologickou stránkou komunikačního procesu → to určuje její vztah k ostatním oborům:

■ **obory medicíny,**

■ **obory psychologie,**

■ **jazykovědné obory...**

Logoped, klinický logoped, logopedický asistent

Logoped

■ Absolvent akreditovaného magisterského programu SP, SZZ z logopedie a surdopedie.

Klinický logoped

■ působí v rezortu zdravotnictví.

■ Absolvent akreditovaného magisterského programu SP, SZZ z logopedie a surdopedie + absolvování specializačního vzdělávání v oboru klinická logopedie.

Logopedický asistent

■ Absolvent bakalářského programu SP na PedF se SZZ z logopedie (do roku 1993 absolventi logo.kurzu).

■ pracuje pod vedením logopeda!!!

Organizace logopedické intervence v ČR

■ V kompetenci 3 rezortů:

■ **Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy,**

■ **Ministerstva zdravotnictví,**

■ **Ministerstva práce a sociálních věcí.**

■ Logopedi působí i v **nestátním sektoru** → po roce 1989 *soukromé, nadační, charitativní organizace, které se zabývají poskytováním služeb osobám se speciálními potřebami.

Rezort MŠMT ČR

■ Běžná MŠ, ZŠ – **integrace !!!** (individuální, skupinová).

■ Logopedické **třídy** při MŠ.

■ Logopedické **třídy** při ZŠ.

■ **Speciální třídy** při ZŠ pro žáky s poruchami učení.

■ **MŠ logopedická.**

■ **ZŠ logopedická** (denní, internátní, hodiny individuální logo.péče).

■ MŠ, ZŠ pro SP,

■ MŠ speciální, ZŠ praktická, ZŠ speciální,

■ MŠ, ZŠ pro TP,

■ SPC, PPP.

Komunikace

■ lat. Communicatio = sdělování.

■ „*Obecně lidská schopnost užívat výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů.*“

■ **Cíl** komunikativního chování:

■ vzájemné **dorozumívání a sdělování** informací,

■ **udržování a pěstování** mezilidských vztahů.

■ **Řeč** – specificky lidská schopnost.

■ Slouží ke sdělování pocitů, přání, myšlenek.

■ *Není člověku vrozená*, na svět si přinášíme dispozice, které se rozvíjí až při verbálním styku s mluvícím okolím.

Komunikace

■ **Verbální komunikace**

■ všechny komunikační procesy, které se vykonávají za pomoci **hlasité či psané řeči**.

■ **Nonverbální, neverbální komunikace**

■ veškeré dorozumívací prostředky **neslovní podstaty**.

■ Může doprovázet mluvenou řeč, ale také tvořit samostatné jazykové jednotky (např. piktogramy).

■ **Řeč očí, výrazy obličeje, gesta, doteky, pohyby, přiblížení/oddálení, fyzické postoje, úprava zevnějšku a životního prostředí.**

Narušená komunikační schopnost

Lechta (1990, s. 19) říká, že:

„*Komunikační schopnost jednotlivce je narušena tehdy, pokud některá z rovin (či několik rovin současně) jeho jazykových projevů působí interferenčně vzhledem k jeho komunikačnímu záměru.*“

Může jít o:

■ foneticko-fonologickou,

■ morfológicko-syntaktickou,

■ lexikálně-sémantickou,

■ pragmatickou rovinu.

NKS – etiologie

■ Etiologie (příčiny vzniku) je různá.

■ **Z hlediska časového** rozlišujeme příčiny:

- pre-
- peri-,
- postanální.

■ **Z hlediska lokalizačního** nejčastější příčiny:

- genové mutace, chromozomové aberace,
- orgánová poškození receptorů,
- poškození centrální části,
- poškození efektorů,
- působení nevhodného, nepodnětného, nestimulujícího prostředí (např. příčina OVŘ dítěte)...

NKS – klasifikace dle symptomů

- vývojová nemluvnost
- získaná orgánová nemluvnost
- získaná neurotická nemluvnost
- poruchy zvuku řeči
- poruchy plynulosti a tempa řeči
- poruchy artikulace
- poruchy grafické podoby řeči
- symptomatické poruchy řeči
- poruchy hlasu
- kombinované vady a poruchy řeči

1. vývojová nemluvnost

OVŘ

■ „Nemluví-li dítě ve 3 letech nebo mluví méně než ostatní děti v tomto věku – OVŘ.“

■ **Nejčastější příčiny:**

- prostředí, dědičnost, nadužívání masmédií...

Vývojová dysfázie

■ „NKS, ke kterému dochází poškozením raně se vyvíjející CNS a jež se může projevat **neschopností nebo sníženou schopností verbálně komunikovat**, i když jsou podmínky pro vytvoření této schopnosti přiměřené.“

■ Postihuje výslovnost, gramatickou strukturu, slovní zásobu, deficity v oblasti JM, Gfm., paměti a pozornosti, porucha kresby, přidružení SPU...

2. získaná orgánová nemluvnost (afázie)

■ **Řeč byla vyvinuta, ale na základě poškození dominantní hemisféry mozku došlo ke ztrátě již nabyté schopnosti komunikovat.**

■ Složitá systémová porucha → narušení nejen komunikačních schopností, ale celé psychické, emocionální, volní sféry postiženého člověka.

■Příčiny:

■CMP, úrazy a poranění mozku, nádory, encefalitida, degenerativní onemocnění CNS, intoxikace mozku.

3. získaná neurotická nemluvnost (mutismus)

■„NKS, kdy dochází ke ztrátě artikulované řeči.“

■Narušení: psychogenně podmíněné, na podkladě silného psychického traumatu.

■Elektivní mutismus

■absence řeči v konkrétní situaci, prostředí, v kontaktu s určitými osobami.

4. poruchy zvuku řeči (huhňavost, palatolalia)

Huhňavost (rinolalie)

■„NKS, která postihuje zvuk řeči i artikulaci.“

■**hypernazalita** – huhňavost otevřená, patologicky zvýšená nosovost,

■**hyponazalita** – huhňavost zavřená, patologicky snížená nosovost (mnň = bdd’),

■**smíšená forma.**

Palatolalia

■NKS, jejíž příčinou jsou orofaciální rozštěpy.“

■porucha rezonance, artikulace, srozumitelnosti řeči.

Orofaciální rozštěpy

5. poruchy plynulosti a tempa řeči (koktavost, breptavost)

Koktavost

■„Syndrom komplexního narušení koordinace orgánů participujících na mluvení, který se nejnápadněji projevuje charakteristickým nedobrovolným (tonickým, klonickým) přerušováním procesu mluvení.“

■dosud se nepodařilo odhalit příčiny vzniku...

Breptavost

■„NKS charakteristické tím, že si ho daná osoba neuvědomuje, má malý rozsah pozornosti, narušena je percepce, artikulace a formování výpovědi.“

■Dezorganizace myšlení, bezobsažná řeč, rychlé tempo řeči, opakování hlásek, chybná artikulace, nepravdělné tempo řeči, prodlužování hlásek, monotónní řeč.

6. poruchy artikulace (dyslalie, dysartrie)

Dyslalie

■„Neschopnost používat jednotlivé hlásky anebo skupiny hlásek v komunikačním procesu podle příslušných jazykových norem.“

■Děti s dyslalií tvoří až 2/3 dětí přijatých do logopedické péče.

- nejčastěji chybná výslovnost sykavek a hlásky r.

Dysartrie

- „*Porucha motorické realizace řeči na základě organického poškození CNS.*“
- vývojová** – nejčastěji spojena s DMO.
- získaná** – cévní mozkové příhody, úrazy, onkologická onemocnění, roztroušená skleróza.
- na 2000 novorozenců 1 DMO.

7. poruchy grafické podoby řeči

- Dyslexie, dysgrafie, dysortografie...

8. symptomatické poruchy řeči

- „*NKS provázející jiné, dominantní postižení, nemoc, poruchu.*“
- Nejčastější symptomatické poruchy řeči:
- NKS u dětí s DMO,
- NKS u dětí MR,
- NKS u dětí se ZP.

9. poruchy hlasu

- „*Vznikají na základě přechodných nebo trvalých změn a v důsledku patofyziologické činnosti dýchacích, fonačních, rezonančních a artikulačních orgánů.*“

- Dysfonie** = funkční poruchy mluveného hlasu.
- Dysodie** = poruchy zpěvního hlasu.

hlasová hygiena:

- otužování**, upevňování nervového systému, **správná životospráva** – dostatek spánku, strava, pitný režim, aktivní odpočinek – zdravý celkový způsob života,
- hlasová školení a cvičení**,
- hlasový odpočinek**.